

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 10, 2019 | 31.10.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79)

УДК 338.24.021.8

I. O. Корчинський,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9231-1946

С. І. Мельник,
кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету №2 (підготовка фахівців для підрозділів кримінальної поліції)
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-3782-5973

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

I. O. Korchynskyi
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance and Accounting,
Lviv State University of Internal Affairs
S. I. Melnyk
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Deputy Dean of the Faculty No. 2 (training specialists for criminal police units)
Lviv State University of Internal Affairs

THE MAIN THREATS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE IN MODERN DEVELOPMENT CONDITIONS

Доведено важливість забезпечення економічної безпеки держави та протидії негативному впливу загроз, що їй можуть зашкодити. Охарактеризовано сутність економічної безпеки держави і її важливість для національної безпеки в цілому. Визначено основні суб'єкти і об'єкти економічної безпеки держави. Доведено важливість виокремлення ключових загроз в розрізі основних складових економічної безпеки держави. Сформовано основні наукові погляди на складові економічної безпеки держави. В результаті проведеного дослідження, виділено основні складові економічної безпеки держави: зовнішньоекономічна, фінансова, екологічна, інвестиційно-інноваційна та соціально-демографічна. Розподілено вплив ключових загроз на економічну безпеку України через її основні складові. Запропоновано основні заходи щодо протидії негативному впливу загроз економічній безпеці України, серед яких: тісна співпраця з міжнародними організаціями, подолання корупції, покращення добробуту населення та відновлення інвестиційної привабливості в регіонах країни.

The state of national security of Ukraine means the protection of the vital interests of a person and citizen, society and the state, which ensures sustainable development of the society, timely

identification, prevention and neutralization of real and potential threats to national interests. An integral component of national security is the economic security of the state. The economy of Ukraine has gone through a thorny path, which included significant obstacles to achieving stability and balance. Recent events in the country have created new factors, a negative impact that helps to reduce economic security as a single socio-economic system, and the state as a whole. Strengthening economic security, today can be seen both at the micro and the macro level. Whether it is a single enterprise, through the formation of appropriate departments of economic security, it seeks to protect its own interests or a state that, at the macro level, takes measures to protect its national economic interests. Recent events in the country have led to an increase in the negative impact of both internal and external threats. But besides this, political and economic instability in the country led to the formation of new threats. Given the level of significance of new threats and dangers, the issue of studying the problems of identifying threats that have the greatest impact on the economic security of the state and highlighting the main measures to counteract this influence is of particular relevance. Paying tribute to the scientific achievement of leading domestic economists, it should be noted that today's changes in both the external and internal environment of the state require a new assessment and identification of the most influential threats and key countermeasures. The main goal of the study is to identify the main threats to the economic security of the state and measures to counter their influence. The importance of ensuring the economic security of the state and counteracting the negative impact of threats is proved, it can be harmed. The main subjects and objects of economic security of the state are identified. The economic security of the state is a comprehensive but at the same time large-scale system that includes a number of components, each of which has its own characteristics of the level of sensitivity to the negative impact of threats. Therefore, before highlighting the main threats to the economic security of the state, it is necessary to highlight its key components. The importance of highlighting key threats in the context of the main components of the economic security of the state is proved. The basic scientific views on the components of the economic security of the state are formed. As a result of the study, the main components of the economic security of the state are identified: foreign economic, financial, environmental, investment-innovative and socio-demographic. The influence of key threats on the economic security of Ukraine is distributed through its main components. The list of key threats to Ukraine's economic security identified by us in terms of its main components is not exhaustive and can be expanded. However, in our opinion, it is precisely the threats that were presented today that pose the greatest danger to the national economic interests of our state. Given the significant number of components of the economic security of the state, we can talk about a comprehensive danger in case of escalating the negative impact of the main threats. In Ukraine, problems can be traced for each of the components identified by us. The basic measures are proposed to counter the negative impact of threats to the economic security of Ukraine, among which are: close cooperation with international organizations, overcoming corruption, improving the welfare of the population and restoring investment attractiveness in the regions of the country. The economic security of the state includes a significant number of components that are interconnected and at the same time independent systems with their own elements. However, in parallel with this, they also suffer from the negative impact of threats and therefore, in our opinion, the definition of the main threats should be considered in the context of each component of the economic security of the state.

Ключові слова: економічна безпека держави; складові економічної безпеки держави; загрози економічній безпеці; суб'єкти економічної безпеки; об'єкти економічної безпеки.

Keywords: economic security of the state; components of economic security of the state; threats to economic security; subjects of economic security; objects of economic security.

Постановка проблеми. Економіка України пройшла тернистий шлях, який включав суттєві перешкоди до досягнення стабільності і рівноваги. Останні події в країні утворили нові фактори, негативний вплив, який сприяє зниженню економічної безпеки як окремо взятої соціально-економічної системи, так і держави в цілому.

Зміцнення економічної безпеки, сьогодні можна побачити як на мікро- так і на макрорівні. Будь це окремо взяте підприємство, яке через формування відповідних відділів економічної безпеки прагне захистити власні інтереси або держава яка на макрорівні здійснює заходи щодо захисту своїх національних економічних інтересів.

Останні події в країні призвели до посилення негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Але окрім цього, політико-економічна нестабільність в країні, призвела і до утворення нових загроз.

Враховуючи рівень значуваності нових загроз і небезпек, набуває особливої актуальності питання дослідження проблем виокремлення загроз, які здійснюють найбільший вплив на економічну безпеку держави та виділення основних заходів протидії цьому впливу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні все більше науковців приділяють увагу проблемам протидії загрозам економічній безпеці держави, зокрема: Л. Абалкін, А. Архіпов, О. Барановський, І. Бінько, Д. Буркальцева, О. Бухвальд, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Кириленко, Т. Ковальчук, Т. Костюк, Ю. Лисенко, Д. Ламбер, В. Мартинюк, В. Медведєв, Ф. Медвідь, Т. Момот, В. Мунтян, О. Новікова, В. Онищенко, Є. Панченко, В. Предборський, Т. Пастернак-Гаранушенко, О. Саєнко, О. Силкін, О. Стародубцева, А. Сухоруков, В. Франчук, В. Шлемко, А. Штангрет та багатьох інших.

Відаючи належне науковому здобутку провідних вітчизняних економістів, слід зазначити, що сьогоднішні зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі держави, вимагають по-новому оцінити і виділити найбільш впливові загрози та ключові заходи протидії.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є визначення основних загроз економічній безпеці держави та заходів протидії їх впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан національної безпеки України означає захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам.

Невід'ємною складовою національної безпеки є економічна безпека держави. Вона відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету держави, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, убезпеченні суспільства від екологічних стихій, зростання національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Створення ефективної системи економічної безпеки держави дає можливість вчасно виявляти загрози національним економічним інтересам і запобігати заподіянню збитків соціально-економічній системі в цілому. Поліпшення системи економічної безпеки набуває особливої актуальності для країн, які переживають трансформаційну кризу та загострення притаманних їй суперечностей [1].

Економічна безпека держави являє собою тісно взаємопов'язані між собою елементи, які при ефективному державному управлінні можуть розкрити потенціал та досягнути бажаної захищеності. Це може відбуватися і навпаки, якщо країна не здійснює жодних заходів по забезпеченню національної економічної безпеки, то негативний вплив загроз утворює такі небезпечні явища, що призводять до національної кризи.

Проблемність економічної безпеки в умовах подальшої глобалізації набуває статусу найвищого пріоритету в державній політиці. Виняткове значення вона має при аргументації прийняття політичних рішень. Науково-концептуальні засади про економічну безпеку забезпечують формування відповідної політики на рівні держави чи суб'єктів нижчих організаційних рівнів. Система забезпечення економічної безпеки передбачає здійснення постійного моніторингу соціально-економічних процесів з точки зору їхнього впливу на стан економічної безпеки, оцінку з цих позицій стратегічних програм, нормативно-правових актів, а також аналіз ефективності поточних рішень у сфері економічної політики [2].

Основними суб'єктами економічної безпеки держави власне є сама держава і суспільство, яке включає в собі відповідні інституції. Об'єктами захисту виступає економічна система країни в цілому.

Економічна безпека держави є комплексною, але в цей ж час і масштабною системою, яка включає в собі ряд складових, кожна з яких має свої особливості різні чутливості до негативного впливу загроз. Тому, перш ніж виокремити основні загрози економічній безпеці держави, слід виділити її ключові складові.

Як зазначає І. Яременко [2] в системі національної безпеки економічна безпека забезпечує чітко визначені функції, несе у собі суттєве функціональне навантаження. Її сутність полягає у тому, що вона є матеріальною основою національної суверенності, яка визначає реальні можливості у забезпеченні інших видів безпеки.

В процесі дослідження системи управління економічною безпекою, було доведено важливість її основних складових. Коли така масштабна по своїм міркам система, як економічна безпека націлена на досягнення високого рівня, їй необхідно спершу забезпечити належним чином захист її основних складових.

На сьогоднішні день думка науковців щодо кількості складових економічної безпеки держави досі залишається різносторонньою і дійти до узагальнюючої позиції не вдається.

Так, З. Варналій, П. Мельник та інші [3, с. 34], стверджують, що основними складовими економічної безпеки держави є зовнішньоекономічна, енергетична, фінансова, продовольча, соціальна, демографічна, трудовресурсна, науково-технологічна та екологічна. Коли, до прикладу, В. Мунтіян [4, с. 459] до цього списку додає ще сировинно-ресурсну, воєнно-економічну, технологічну, продовольчу, інформаційну та тіньову економіку.

Можна зустріти і унікальні складові прихильниками яких є лише одиниці. До прикладу, Х. Мандзіновська [5, с. 163] розмежовує макроекономічну і зовнішньоекономічну складові, зазначаючи при цьому, що перша являє собою збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій, а друга акцентується на мінімізації збитків держави від негативного впливу зовнішніх економічних чинників.

Узагальнюючи, ми сформуваємо основні погляди науковців на ключові складові економічної безпеки держави (табл. 1).

Таблиця 1.
Основні наукові погляди на ключові складові економічної безпеки держави

Складові	З. Варналій, П. Мельник та ін. [3]	Х. Мандзіновська [4]	В. Мунтіян [5]	В. Шлемко, І. Бінько [6]
Макроекономічна		+		
Зовнішньоекономічна	+	+	+	+
Фінансова	+	+	+	+
Воєнно-економічна			+	+
Інвестиційна		+		
Технологічна			+	+
Інноваційна				+
Інформаційна			+	
Продовольча	+	+	+	+
Демографічна		+	+	+
Соціальна	+	+	+	+
Енергетична	+	+	+	+
Науково-технологічна	+	+		
Екологічна			+	+
Тіньова економіка			+	
Трудовресурсна	+			
Сировинно-ресурсна			+	+

Узагальнено автором

На нашу думку, ключовими складовими економічної безпеки держави є:

1. Зовнішньоекономічна безпека, що являє собою захист національних економічних інтересів від негативного впливу зовнішніх стосовно держави, чинників. Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави передбачає здійснення заходів, що дозволяє привести стан зовнішньоекономічної діяльності у відповідність до національних економічних інтересів, а це дозволить створити сприятливі умови для сталого економічного зростання.

2. Фінансова безпека – це стан захищеності бюджетної, грошово-кредитної, бюджетної, банківської, фондової та валютної систем від негативного впливу різного роду загроз. Фінансова безпека держави є дуже багаторівневою системою, яка включає низку підсистем, які при ефективній взаємодії дозволяють захистити фінансові інтереси держави та сформувавши безпечні умови для розвитку фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, банківської, фондової та валютної систем.

3. Екологічна безпека, яка передбачає захист навколишнього середовища в усіх регіонах країни від негативного впливу факторів, які можуть утворитися через підприємницьку діяльність. Заходи направлені на забезпечення екологічної безпеки держави передбачають формування таких умов, що дозволять протидіяти і запобігти погіршенню екологічної ситуації та здоров'ю людини. Базисними поняттями, на яких має ґрунтуватися екологічна безпека держави є: усвідомлення важливості захисту природного навколишнього середовища; встановлення екологічного «коридору» щодо видобутку природних ресурсів; визначення основних законів збереження екології та дотримання системи «людина-природа».

4. Інвестиційно-інноваційна безпека, що означає захист інвестицій та інноваційної діяльності в країні з метою забезпечення динамічного зростання та покращення національної економіки. Україна є безпосереднім учасником міжнародних економічних відносин і тому в тій чи іншій мірі, в країну надходять нові іноземні інвестиції. Основним завданням інвестиційно-інноваційної безпеки є дотримання оптимального співвідношення між національними та іноземними інвестиціями та здійснення заходів щодо їх захисту. Окремим питанням є інноваційний розвиток. Державне регулювання повинно сприяти йому з метою підвищення своєї конкурентоспроможності на міжнародній арені.

5. Соціально-демографічна безпека – це протидія негативному впливу загроз на соціальний розвиток і рівень життя населення. Для подолання основних соціальних загроз, які виявляються як на особистому, так і на суспільному рівнях, необхідне ефективне державне управління. Усі соціальні інтереси громадян і суспільства в цілому потребують зваженої державної політики, яка повинна бути націлена на протидію або адаптацію до негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Досягнення захисту демографічних інтересів не можливе без збалансування таких процесів як популяція населення згідно їх віково-статевих та етнічних параметрів та імміграція.

Існує значна кількість загроз, які так чи інакше негативно впливають на економічну безпеку України в цілому. Зокрема, як зазначає О. Олійничук [7, с. 95], одними із найбільш небезпечних загроз національними інтересам України в економічній сфері є наступні: скорочення ВВП; зниження інвестиційної активності; скорочення досліджень у критично-важливих напрямках; ослаблення системи державного регулювання у сфері економіки; висока залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків; тощо.

Більш глобальні загрози виділяє В. Мартиненко [8, с. 40]: нестабільність світової фінансової системи; поширення кризових явищ в світі; експансія передових країн світу; дефіцит ресурсів для розширеного розвитку.

Розглядаючи загрози необхідно виокремити основні в контексті забезпечення економічної безпеки за кожною з виділених нами складових (рис. 1).

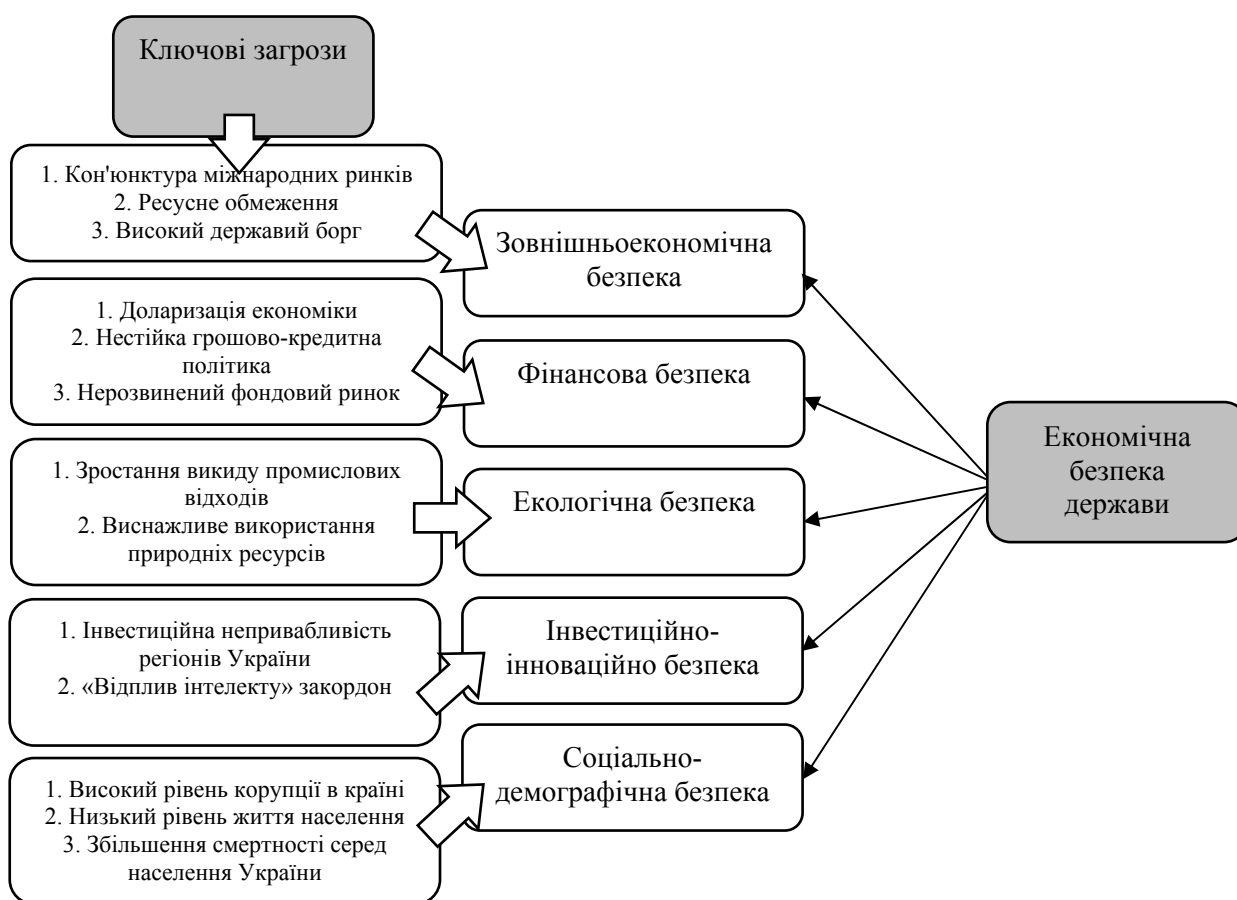

Рис. 1. Ключові загрози економічній безпеці України в розрізі її основних складових
Сформовано автором

Список виділених на рис. 1 ключових загроз економічній безпеці України в розрізі її основних складових не є вичерпний і може бути розширений. Проте, на нашу думку, саме ті загрози, що представлені на рис. 1 на сьогоднішній день, представляють найбільшу небезпеку національним економічним інтересам нашої держави.

Враховуючи значну кількість складових економічної безпеки держави, можна говорити про всеохоплюючу небезпеку у разі загострення негативного впливу основних загроз. В Україні можна прослідкувати проблеми по кожній з виділених нами, складових. Саме тому, сучасні умови розвитку на міжнародній арені, потребують від держави рішучих дій в питанні забезпечення своєї власної безпеки. Нові виклики і загрози лише підсилюють таку потребу. На нашу думку, серед основних заходів протидії негативному впливу основних загроз економічній безпеці нашої держави, слід виділити наступні:

- тісна співпраця з міжнародними організаціями в питанні забезпечення національної економічної безпеки;

- подолання корупції в країні;
- покращення добробуту населення в усіх регіонах країни;
- зниження рівня безробіття в країні;
- здійснення заходів по збільшенню реального ВВП;
- створення сприятливих умов для молодого покоління;
- сприяння розвитку малого бізнесу в країні;
- відновлення інвестиційної привабливості в найбільш проблемних регіонах.

Висновки. Економічна безпека держави включає в собі значну кількість складових, які є взаємозалежними між собою та в цей же час і самостійними системами зі своїми елементами. Проте, паралельно з цим, вони також страждають від негативного впливу загроз і тому, на нашу думку, визначення основних загроз слід розглядати в контексті кожної складової економічної безпеки держави.

Список використаних джерел.

1. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х.: Право, 2009. 312 с.
2. Яременко І.І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави. Національний університет «Львівська політехніка». 2013. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22426/1/43-Yaremko-74-75.pdf>
3. Економічна безпека [Текст] / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. К.: Знання, 2009. 647 с.
4. Мунтіян, В.І. Економічна безпека України [Текст]. К.: КВІЦ, 1999. 462 с.
5. Мандзінювська Х.О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Економічні науки. Наукові записки 2 (53), 2016. С.159-166.
6. Шлемко, В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення [Текст]. К.: НІСД, 1997. 144 с.
7. Олійничук О. Система економічної безпеки держави та рівні її формування: концептуальні аспекти // Галицький економічний вісник, Т. : ТНТУ, 2015. Том 48. № 1. С. 93-100.
8. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації. Економіка та управління національним господарством. Економічний часопис-21, Вип. 7-8, 2011, С. 39-40.

References.

1. 1.Shevchenko, O. L. (2009), *Ekonomichna bezpeka derzhavy` : sutnist` ta napryamy` formuvannya* [Economic security of the state: the essence and directions of formation], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
2. 2.Yaremko, I.I. (2013), “conomic security as a component national security of the state”, available at: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22426/1/43-Yaremko-74-75.pdf> (Accessed 25 Sept 2019).
3. 3.Varnaliy, Z. Melnyk, P. and Tarangul, L. (2009), *Ekonomichna bezpeka* [Economic security], Znannya, Kyiv, Ukraine.
4. 4.Muntiyany, V. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny* [Economic security of Ukraine], KVICz, Kyiv, Ukraine.
5. 5.Mandzinovska, Kh. (2016), “Economic security of the state: the essence, constituent elements and problems of security”, *Ekonomichni nauky` . Naukovi zapy`sky`*, vol.2 (53), pp.159-166.
6. 6.Shlemko, V., Binko, I. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny` : sutnist` i napryamky` zabezpechennya* [The economic security of Ukraine: the nature and directions of support], NISD, Kyiv, Ukraine.
7. 7.Olijnychuk, O. (2015), “The system of economic security of the state and the level of its formation: conceptual aspects”, *Galycz`kyj ekonomichny`j visnk*, vol. 48, no. 1, pp. 93-100.
8. 8.Martynenko, V. (2011), “Threats to Ukraine’s economic security in the context of globalization challenges”, *Ekonomika ta upravlinnya nacional`ny`m gospodarstvom. Ekonomichnyj chasopy`s-21*, vol. 7-8, pp.39-40.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2019 р.